

STATISTILISED ARVUTUSED EXCELIS

Käesolev juhend on mõeldud lisamaterjalina Audentese Kõrgemas Ärikoolis loetavale statistika kursusele. Juhendis antakse infot tabelarvutusprogrammi MS Excel statistiliste funktsioonide kohta. Põhjalikuma informatsiooni saamiseks on järgmised allikad:

1. Microsoft Excel Help (elektroonsel kujul, inglisekeelne)
2. Raamat "Excel 7.0 ('95) Funktsioonid. Tallinn: IT Koolitus, 1996, 218 lk."
3. Kiviste, A.. Matemaatiline statistika MS Excel keskkonnas. GT Tarkvara, Tallinn 1999.

Suur osa Exceli võimalustest põhineb funktsioonidel, mis võimaldavad teostada mahukaid arvutusi ilma matemaatiliste valemite koostamiseta. Funktsioonide sisestamiseks on mugav kasutada

nupurealt nuppu *Paste Function* .

Statistikas kasutatavad funktsioonid asuvad enamasti kategoorias *Statistical* või *Math&Trig*.

Enamike funktsioonide kasutamisel on vaja ära näidata **argumentid**.

Argumentideks võivad olla:

- arvude kogum (2;25;57)
- arvusid sisaldavate lahtrite piirkond (A2:A5)
- arvusid sisaldava lahtrite piirkonna nimi (kui sellele on omistatud nimi)

Kirjeldavas statistikas kasutatavad funktsioonid

AVERAGE aritmeetilise keskmise $\bar{x}$ leidmine

number1, number2, argumentid, millest soovitakse leida aritmeetilist keskmist

Arvutamiseks kasutatakse valemit $\bar{x} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N x_i$.

COUNT loendamine

value1, value2, argumentid

Loendatakse, mitu arvu on argumentide hulgas või argumentidega määratud lahtrites.

COUNTIF etteantud kriteeriumile vastavate väärtuste loendamine

range lahtrite piirkond

criteria kriteerium, milleks võib olla arv, avaldis, tekst või viide lahtrile, kus asub vastav kriteerium

Lahtrite piirkonnas loendatakse kokku need lahtrid, milles olev väärtus vastab kriteeriumile. Näiteks kui lahtrite piirkond A1:A6 sisaldab arve 1; 2; 2; 1; 2; 3 ja lahtris A8 on väärtus 2, siis COUNTIF(A1:A6;A8) annab vastuseks 3.

SUM summeerimine

number1, number2, argumentideks võivad olla arvud või lahtrite piirkonnad

SUMIF etteantud kriteeriumile vastavates lahtrites olevate väärtuste summeerimine

range lahtrite piirkond, mille väärtusi võrreldakse kriteeriumiga

criteria kriteerium, milleks võib olla arv, avaldis või tekst

sum_range lahtrite piirkond, milles olevad väärtused summeeritakse. Selle puudumisel summeeritakse piirkonnaga *range* määratud lahtrid.

Näiteks kui lahtrite piirkond A1:A6 sisaldab arve 1; 2; 2; 1; 2; 3, siis SUM(A1:A6;"<3") annab vastuseks 8. Kui lahtrite piirkond A1:A4 sisaldab väärtusi Mart; Jüri; Mart, Tiina ja piirkonnas B1:B6 on nende poolt tehtud kulutused

500; 400; 600; 300, siis SUMIF(A1:A4;"Mart";B1:B4) annab vastuseks 1100.

GEOMEAN geomeetrilise keskmise $\bar{x}_{geom}$ leidmine

number1, **number2**, argumendid, millest soovitakse leida geomeetrilist keskmist
Ignoreeritakse teksti sisaldavaid ning tühje lahtrid. Kui mõni arv ≤ 0 , annab veateate #NUM!

Arvutamiseks kasutatakse valemit $\bar{x}_{geom} = \sqrt[N]{x_1 \cdot x_2 \cdot \dots \cdot x_N}$.

HARMEAN harmoonilise keskmise $\bar{x}_{harm}$ leidmine

number1, **number2**, argumendid, millest soovitakse leida harmoonilist keskmist.
Ignoreeritakse teksti sisaldavaid ning tühje lahtrid. Kui mõni arv ≤ 0 , annab veateate #NUM!

Arvutamiseks kasutatakse valemit $\bar{x}_{harm} = \frac{1}{\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N \frac{1}{x_i}}$

MAX kogumist suurima arvu leidmine

number1, **number2**, argumendid, millest soovitakse leida maksimumi

MIN kogumist vähima arvu leidmine

number1, **number2**, argumendid, millest soovitakse leida miinimumi

MEDIAN mediaani leidmine

number1, **number2**, argumendid, millest soovitakse mediaani leida.

Ignoreeritakse teksti sisaldavaid ja tühje lahtrid. Sõnadega väljendatud järjestikaskaala korral kasutada ei saa.

MODE moodi leidmine

number1, **number2**, argumendid, millest soovitakse moodi leida.

Ignoreeritakse teksti sisaldavaid ja tühje lahtrid. Sõnadega väljendatud nominaal- ja järjestikaskaala korral kasutada ei saa.

QUARTILE kvartiilide leidmine

array lahtrite piirkond, kus asuvad andmed

quart näitab, mitmendat kvartiili on vaja leida

Parameeter **quart** võib omada järgmisi väärtusi:

0	leitakse miinimum
1	leitakse 1. kvartiil
2	leitakse 2. kvartiil (mediaan)
3	leitakse 3. kvartiil
4	leitakse maksimum

Kui lahtrite piirkond on tühi või sisaldab rohkem kui 8191 väärtust, annab veateate #NUM! Kui mõni lahter ei sisalda arvu, annab veateate #VALUE!

PERCENTILE protsentiilide leidmine

array lahtrite piirkond, kus asuvad andmed

k parameeter, mis näitab, millist protsentiili soovitakse leida. NB! $0 \leq k \leq 1$, s.t. kui soovitakse leida 1. protsentiili, siis **k** peab olema 0,01

Kui lahtrite piirkond on tühi või sisaldab rohkem kui 8191 väärtust, annab veateate #NUM! Kui mõni lahter ei sisalda arvu, annab veateate #VALUE!

VARP kogumi dispersiooni σ^2 leidmine

number1, **number2**, argumendid, millest soovitakse leida dispersiooni

Kasutatakse valemit $\sigma^2 = \frac{\sum_i^n (x_i - \bar{x})^2}{N} = \frac{N \sum x_i^2 - (\sum x_i)^2}{N^2}$

STDEVP kogumi standardhälbe σ leidmine
number1, **number2**, argumendid, millest soovitakse leida standardhälvet

Kasutatakse valemite
$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum_i^n (x_i - \bar{x})^2}{N}} = \sqrt{\frac{N \sum x_i^2 - (\sum x_i)^2}{N^2}}$$

Kombinatoorikas kasutatavad funktsioonid

Funktsioonid FACT ja COMBIN asuvad kategoorias *Math&Trig*, PERMUT kategoorias *Statistical*

FACT faktoriaal positiivsest täisarvust n
number argument (arv n või vastava lahtri aadress)
 Faktoriaal $n! = 1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot \dots \cdot n$

PERMUT variatsioonide arv n elemendist m kaupa
number objektide koguarv n
number_chosen objektide arv igas ühendis (mitme kaupa) m
 Arvutamiseks kasutatakse valemite $V_n^m = \frac{n!}{(n-m)!}$.

COMBIN kombinatsioonide arv n elemendist m kaupa
number objektide koguarv n
number_chosen objektide arv igas ühendis (mitme kaupa) m
 Arvutamiseks kasutatakse valemite $C_n^m = \frac{n!}{m!(n-m)!}$.

Jaotusseaduste uurimisel kasutatavad funktsioonid

BINOMDIST tõenäosuse leidmine binoomjaotuse korral
number_s positiivsete tulemuste arv m
trials katsete arv n
propability_s positiivse tulemuse tõenäosus p
cumulative tõenäosuse leidmisel 0
 kumulatiivse tõenäosuse ledmisel 1

Tõenäosuse leidmiseks kasutatakse valemite $P(m) = C_n^m p^m (1-p)^{n-m}$

Kumulatiivne tõenäosus $P(x \leq m) = \sum_{k=0}^m P(k) = P(0) + P(1) + \dots + P(m)$

POISSON tõenäosuse leidmine Poissoni jaotuse korral
X sündmuste arv m mingis intervallis
mean keskmine sündmuste arv λ vastavas intervallis
cumulative tõenäosuse leidmisel 0
 kumulatiivse tõenäosuse ledmisel 1

Tõenäosuse leidmiseks kasutatakse valemite $P(m) = e^{-\lambda} \frac{\lambda^m}{m!}$

Kumulatiivne tõenäosus $P(x \leq m) = \sum_{k=0}^m P(k) = P(0) + P(1) + \dots + P(m)$

NORMDIST	jaotustiheduse $f(x)$ ja jaotusfunktsiooni $F(x)$ leidmine normaaljaotuse korral
x	väärtus, mille jaoks tahetakse vastavat funktsiooni leida
mean	kogumi keskvaartus $\bar{x}$
standard_dev	kogumi standardhälve σ
cumulative	jaotustiheduse leidmisel 0 jaotusfunktsiooni leidmisel 1

Jaotustihedus leitakse valemist $f(x) = \frac{1}{\sigma\sqrt{2\pi}} e^{-\frac{(x-\bar{x})^2}{2\sigma^2}}$

Jaotusfunktsiooni $F(x)$ leidmiseks kasutatakse keerulisemaid matemaatilisi meetodeid

NORMINV	jaotusfunktsiooni $F(x)$ väärtusele vastav juhusliku suuruse väärtuse x leidmine normaaljaotuse korral, funktsiooni NORMDIST pöördfunktsioon
probability	jaotusfunktsiooni väärtus (tõenäosus) $F(x)$
mean	kogumi keskvaartus $\bar{x}$
standard_dev	kogumi standardhälve σ

Arvutamiseks kasutatakse numbrilist meetodit.

STDEV	valimi standardhälbe s leidmine
number1, number2,	argumendid, millest soovitakse leida standardhälvet

Kasutatakse valemit $\sigma = \sqrt{\frac{\sum_i^n (x_i - \bar{x})^2}{N-1}} = \sqrt{\frac{N\sum x_i^2 - (\sum x_i)^2}{N(N-1)}}$

CONFIDENCE	üldkogumi keskvaartuse usalduspiiride leidmine
alpha	olulisuse nivoo, $\alpha = 1 - \beta$, kus β on usaldatavus. Näit. kui usaldatavus $\beta = 0,95$, siis $alpha$ on $0,05$
standard_dev	kogumi standardhälve σ
size	kogumi maht n

Arvutamiseks kasutatakse valemit $t_{\beta, \infty} \frac{\sigma}{\sqrt{n}}$, kus $t_{\beta, \infty}$ on Studenti tegur. Sobib suurte kogumite korral, kui $n > 100$.

Väiksemate kogumite korral tuleb funktsiooniga TINV leida Studenti tegur ja usaldusvahemiku laius arvutada eespool toodud valemi põhjal.

TINV	t -testi parameetri kriitilise väärtuse leidmine
probability	olulisuse nivoo α
degrees_freedom	vabadusastmete arv ν

CHIINV	χ^2 - testi parameetri kriitilise väärtuse leidmine
probability	olulisuse nivoo α
degrees_freedom	vabadusastmete arv ν

Korrelatsioon- ja regressioonanalüüs

CORREL	korrelatsioonikoefitsiendi r leidmine
array1	lahtrite piirkond, kus asuvad ühe suuruse X väärtused x_i
array2	lahtrite piirkond, kus asuvad teise suuruse Y väärtused y_i

Arvutamiseks kasutatakse valemit $r = \frac{\sum (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{n\sigma_x\sigma_y}$.

COVAR	kovariatsiooni leidmine
--------------	-------------------------

array1 lahtrite piirkond, kus asuvad ühe suuruse X väärtused x_i
array2 lahtrite piirkond, kus asuvad teise suuruse Y väärtused y_i
 Arvutamiseks kasutatakse valemit $cov = \frac{\sum (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{n}$.

SLOPE regressioonsirge $y = ax + b$ tõusu a leidmine
known_y's lahtrite piirkond, kus asuvad suuruse Y väärtused y_i
known_x's lahtrite piirkond, kus asuvad suuruse X väärtused x_i
 Arvutamiseks kasutatakse valemit $a = \frac{n \sum x_i y_i - \sum x_i \sum y_i}{n \sum x_i^2 - \left(\sum x_i \right)^2}$.

INTERCEPT regressioonsirge $y = ax + b$ vabaliikme b leidmine
known_y's lahtrite piirkond, kus asuvad suuruse Y väärtused y_i
known_x's lahtrite piirkond, kus asuvad suuruse X väärtused x_i
 Arvutamiseks kasutatakse valemit $b = \bar{y} - a\bar{x}$, kus a leitakse funktsiooni SLOPE järgi

TREND lineaarse regressioonsirge $y = ax + b$ punktide leidmine (silumine)
known_y's lahtrite piirkond, kus asuvad suuruse Y empiirilised väärtused y_i
known_x's lahtrite piirkond, kus asuvad suuruse X empiirilised väärtused x_i
new_x's lahtrite piirkond, kus asuvad suuruse X väärtused x_k , millele vastavaid regressioonsirgel asuvate punktide y -koordinaadi väärtusi tahetakse leida
const 0, kui parameeter $b=0$ (sirge peab läbima nullpunkti)

STEYX regressioonmudeli standardvea leidmine
known_y's lahtrite piirkond, kus asuvad suuruse Y väärtused y_i
known_x's lahtrite piirkond, kus asuvad suuruse X väärtused x_i